

forskellig oprindelse. Bartholin selv har forfattet hovedparten, men har også optrykt en håndfuld andre tekster i værket, herunder professor i anatomi Simon Paullis indbydelsesskrifter til de første offentlige anatomiske demonstrationer i huset. I værket findes også eksempler på Bartholins egne indbydelsesskrifter. Sidste halvdel af værket rummer fortegnelser med fokus på et udvalg af anatomiske og zootomiske genstande i to naturaliesamlinger, der var tæt forbundne med det anatomiske teater: Det Fuirenske Museum samt Bartholins egen samling, som han havde på førstesalen i sin professorgård ved siden af anatomihuset. De optegnede genstande i Bartholins samling inkluderede navnlig kroppe og dele af kroppe, der var blevet dissekeret i anatomihuset. Genstandene fremstår i tråd med tidens andre naturhistoriske samlinger som singulære og forunderlige. I fortegnelsen over Bartholins museum kunne man eksempelvis finde en ryggrad, som der løb en trærod igennem, en fem alen lang bændelorm, der stammede fra en kvinde, fedt fra en nyfødt pige, en tand, som sammen med noget pus kom ud af øret på en ung mand og mos fra et menneskekranium. Hver og en af disse genstande bygger bro mellem natur og kultur (det er netop pointen ved begrebet epistemiske objekter) og udtrykte tillige naturens forunderlige veje og Guds underfulde skaberværk.

Af store værdi i *The Anatomy House* er også den grundigde og vidende kommentar, udarbejdet af bogens redaktør, Niels W. Bruun. Kommentaren er bygget på og visse steder videreudviklet af den oprindelige kommentar i den danske oversættelse af *Domus Anatomica* fra 2007. Peter Fischer, der elegant har oversat *Domus anatomica* fra latin til engelsk, har ligeledes bidraget til kommentaren, der rummer et væld af interessante og brugbare kontekstuelle og historisk faktuelle oplysninger. Dertil kommer, at historikeren Morten Fink-Jensen har skrevet en oplysende indledning med fokus på den institutionaliserede anatomis historie i Danmark, universitetets historie og Thomas Bartholins virke. *The Anatomy House in Copenhagen* beriger således på fornem vis den internationale videnskabshistoriske forskning.

Signe Nipper Nielsen

| KARSTEN SKJOLD PETERSEN: *Det ulykkelige slag. Helsingborg 1710*, Gads Forlag, København 2017, 240 s., 299,95 kr.

När Karsten Skjold Petersens bok ankom till min arbetsplats, Armémuseum i Stockholm, mötte den allmän munterhet. „Vadå 'det olyckliga slag'? Slaget vid Helsingborg var ju en av de få ljusglimtarna i det stora nordiska kriget efter det olycksaliga slaget vid Poltava 1709!“ För svenska militärhistoriker handlar slaget vanligen om de heroiska an-

strängningarna att få fram en här i ett Sverige som redan var tömt på soldater och pengar och om bragden att slå tillbaka danskarnas sista försök att ta tillbaka Skånelandskapen. En staty rest i Helsingborg till befälhavaren Magnus Stenbocks ära påminner än i dag om denna be-drift – som dock är bortglömd av de flesta svenskar.

Men det är nyttigt med perspektivbyte. Skjold Petersen bjuder inte bara på det danska perspektivet, utan också på ett mikroperspektiv. Läsaren får följa förberedelserna av slaget, dess förlopp och efterspel nära, nära. Skjold Petersen utgår från de diariéer och redogörelser som skrevs på Frederik IV:s anmodan efter slaget. Den danske kungen ville veta varför den danska hären hade förlorat och beordrade alla medlemmar av generalstaben att lämna in skriftliga vittnesmål. Frågan om varför det gick snett intresserar också Skjold Petersen, men står inte i fokus. Boken utgör i stället en detaljerad beskrivning av slaget med dess för- och efterspel. Förebilden är Peter Englund's bok om slaget vid Poltava. Ambitionen att skriva populärhistoriskt och med stor detaljrikedom har både för- och nackdelar. Boken är lättläst och informativ. Genom mikroperspektivet får läsaren inblick i krigets vardag och påminns om sådant som annars lätt glöms bort. Det danska kavalleriet ådrog sig till exempel benbrott när det förföljde svenska styrkor efter drabbningen vid Fjälkinge på grund av att vägen var kantad av stora stenar. På kvällen kunde de dock glädja sig åt att befälhavaren Reventlow skrev ut extra brännvin åt sitt folk. Skjold Petersen berättar också om Reventlows skralla hälsa och försök att kureras genom åderlätning – något som misslyckades. Även de meniga soldaternas vedermödor, såsom svält och dåliga kvarter, uppmärksammas. I det andra lägret får läsaren följa med den svenske befälhavaren Stenbock när han besöker sin höggravida fru – och när han så småningom får se sin lilla dotter som föddes samma dag som slaget stod. Författaren berättar också om skillnaden efter döden – de höga befälen skickas hem eller åtminstone till en kyrka, medan manskapet begravs i massgravar. Beskrivningen av hästmassakern är också drabbande. De danska styrkorna kunde inte transportera hem sina hästar efter slaget, men ville inte heller att de skulle falla i svenskarnas händer. Därför dödades cirka 3 900 djur på stadens gator och inne i husen. En fruktansvärd syn mötte den svenska hären när den gjorde sitt intåg i staden.

För den som vill veta mer finns utmärkta bilagor med förteckningar över döda och sårade. Skjold Petersen, som inte för inte är intendent vid Tøjhusmuseet, behandlar också både de danska och de svenska soldaternas utrustning och vapen. Boken är därtill rikt illustrerad med bilder och kartor, vilket är ett stort mervärde.

Författaren är väl inläst på källor och forskning i både Sverige och Danmark. Möjligen kan man sakna en diskussion om den svenska si-

tuationen inför slaget såsom den behandlats av Peter Ericsson i *Stora Nordiska kriget förklarar* (2002) och Martin Linde i *Statsmakt och bonde-motstånd: Allmoget och överheten under stora nordiska kriget* (2000). Det finns spännande saker att berätta om den svenska mobiliseringen, som ju skedde i ett extremt krisläge, och om Stenbocks roll i kungens frånvaro. Jag har nyligen hävdad att Stenbock använde en ny typ av retorik när han värdade till folket att bidra med manskap – den sedvanliga rojalismen fick lämna plats för en högstämld patriotism där även allmoget var inkluderad. (*The Story of War: Church and Propaganda in France and Sweden 1610–1710*, utkom 2016).

En nackdel med det beskrivande angreppssättet är att de många detaljerna ibland skymmer sikten för de större linjerna. Som yrkeshistoriker hade jag också önskat mer ingående diskussioner om källorna och deras värde. På vilket sätt skilde sig de olika redogörelserna åt och varför? Skjold Petersen för förvisso ett fördjupat och intressant resonemang om varför den danska armén förlorade. Han pekar på strategiska fel som begicks under fälttåget och menar att svenskarna hade en fördel av att soldaterna var inhemska, från samma trakt och kände sammanhållning och lojalitet till varandra.

Avslutningsvis diskuterar Skjold Petersen danskarnas fascination av nederlag. Han menar att man i Danmark, till skillnad från i andra länder, hellre uppmärksammar förlusterna än segrarna. Han pekar på flera förklaringar till detta: en ovilja att förhålliga krig, en ambition att förstå vad som gick snett och slutligen en vilja att finna syndabockar – gärna de tyskar som hade ett stort inflytande i det tidigmoderna Danmark. Jag tror att många svenskar skulle känna igen resonemanget – även här uppmärksammar vi hellre nederlagen än segrarna, delvis av samma skäl som författaren nämner. Det är talande att det svenska nederlaget vid Poltava fått mycket uppmärksamhet, medan slaget vid Helsingborg nog är okänt för de flesta svenskar. Det är därför av stort värde även för svenska läsare att det nu finns en ambitiös och detaljerad genomgång av slaget vid Helsingborg och dess för- och efterspel.

Anna Maria Forsberg

| ASBJÖRN ROMVIG THOMSEN: *Sociale relationer i en brydningstid. Faddere og forældre i et dansk landbosamfund 1750-1830*, Landbohistorisk Selskab, Årning 2015, 254 s., 198 kr.

Asbjørn Romvig Thomsen har efterhånden et betragteligt forfatter-skab bag sig. Det er foreløbig lagt fast i både geografisk og tidsmæssig henseende, idet det handler om tre sogne i Salling: Tomrum, Junget